

Otázka: Psychologická metodologie

Předmět: Společenské vědy, Psychologie

Přidal(a): T Ho

ROZLIŠUJEME DVA TYPY:

- **OBJEKTIVISTICKO-TECHNOTRONICKÝ PŘÍSTUP**—spoléhání na experimenty, měření psychických vlastností a stavů-člověk kterého zkoumáme je objektem.
- **HUMANISTICKO-ROZUMĚJÍCÍ PŘÍSTUP**—psycholog se snaží vidět lidi jako bytost, snaží se jim porozumět a vcítit se.

Objektivisticko-technokratický přístup

- Objektivita, racionalita
- Maximální spolehnutí na experimenty a měření psychických vlastností a stavů
- Člověk objektem
- Např. Výběr uchazečů o pracovní místo - pomocí různých testů & dotazníků se podle matematického vzorce vypočítá, jak moc se do pozice hodí

Humanisticko-rozumějící přístup

- Člověk bytostí - který má radosti, touhy, strachy a deprese
- Snaží se pochopit lidský úděl
- Porozumění životnímu příběhu
- Pomáhá k tomu, aby byli lidé svobodnější, zodpovědnější a šťastnější

INTERKULTURNÍ PSYCHOLOGIE inter = napříč

- léta 20. stol.
- obor na pomezí psychologie / antropologie / lingvistiky
- popisuje a srovnává psychiku v závislosti na kultuře (etnikum, národ, rasa, náboženství...)
- cílem je definovat a popsat odlišnosti v myšlení, poznávání, v chování a předsudcích, v komunikaci lidí, hodnotách, výchově dětí...)

VÝZKUMNÉ METODY PSYCHOLOGIE

- slouží jak pro výzkum, tak pro praxi
- laboratoře – experimentální výzkumy
- mimo laboratoře (poradny, školy, pracoviště)
- pozorování, rozhovor, dotazník (testy osobností, IQ), kresba, hraní rolí (maminka, atd..) , deníková metoda (léčebny)
- individuální x skupinové (terapie)

KVALITATIVNÍ PŘÍSTUP

- chápe individualitu jedince
- jeho míry ve vlastnostech
- snaží se pochopit individuum v jeho jedinečnosti
- popsán řadou čísel odpovídající výsledkům v testech a dotaznících
- zařazen do určitých skupin (věk, náboženství, povolání, pohlaví, manželský vztah...)
- charakteristika Josefa R. – její autor se nespokojil s objektivním, matematicky vyjádřeným popisem (výsledky testů + kvantitativní odhad) – doplnil jej o kvalitativní hledisko a snažil se porozumět tomu, jak Josef chápe svůj svět a jak se v něm cítí
- **Kvalitativní psychologové** – poznávají osobní příběh – objevují jeho smysl – mají svou vlastní osobnost jako nástroj k poznávání druhých
- musí svou osobnost znát skrz na skrz a vědomé ji ovládat
- rozumět motivům pro práci s lidmi, musí držet na uzdě svůj sklon být obětavým zachráncem, sklon ovládat druhé, sklon dokazovat si, že je lepší než oni...

PARADOX ODLIŠNOSTI A SHODNOSTI

- často se lišíme od lidí právě v těch myšlenkách, citech či sklonech, o kterých předpokládáme, že se s nimi shodujeme
- naopak se s nimi shodujeme v tom, o čem předpokládáme, že jsme odlišní
- máme sklon podceňovat své skutečné zvláštnosti vstřípené zejména rodinnou výchovou
- některé problémy, ve kterých se cítíme samy, jsou naprosto běžné pro mnoho lidí
- **iluze shodnosti** – u silně sobeckých lidí, kteří si nedokážou představit nezištné, obětavé činy, nebo u silně ctižádostivých, kteří nechápou lidi, jimž je ctižádost cizí
- **iluze zvláštnosti** – lidé trpící pocitem méněcennosti

INTROSPEKCE

- “hledět dovnitř”
- základní a nenahraditelná metoda psychologie – psychické jevy nemůžeme pozorovat jinou metodou
- Často se namítá, že je introspekce je příliš subjektivní z důvodu, že máme často samy nepořádek ve vlastních pocitech a také nemusíme vždy říkat pravdu.
- Jakmile se zaměříme na pozorování svých ps. jevů, ovlivňujeme tak jejich spontánnost a narušíme tak jejich přirozený průběh
- Introspekce není považována za “absolutní pravdu”, nýbrž za cenný výzkumný materiál

Výpověď o introspekci

- co nám zkoumané osoby řeknou o svých prožitcích, dojmem, citech
- vnitřní život však vidí pouze jedinec (může být pouze pozorován zvenku)

EXTROSPEKCE - metoda pozorování

- vědomé pozorování, které odborně analyzujeme
- subjektivní a často chybný

- pozorování lze uplatnit v přirozených podmínkách i ve speciálně upravených situacích
- pro objektivní vyhodnocení jsou cennější pozorování prováděna v přirozených podmínkách, kde můžeme sledovat spontánní projevy zkoumaných osob
- od běžného pozorování se značně liší
- přesně určený cíl – musí být jasně specifikován CO je pozorováno a za JAKÝM účelem
- výsledky jsou PŘEDEM DANÝM způsobem zaznamenávány
 - první dojem – atraktivita, respekt, sympatie
 - výsledný dojem
 - postava (štíhlost, obezita, tělesné vady...) – zejména hlava & obličej – souměrný, zdravý...
 - upravenost, oděv & doplňky
 - motorika a držení těla
 - gestikulace a mimika
 - tempo řeči, jazyková úroveň
- Chování ve výjimečných situacích – např. zátěžový test (alkohol, negativní informace, rotoped...)

Pozorování řečového projevu

základní sledované kategorie:

- obsah řečového projevu
- vnitřní členění projevu
- vnější členění projevu (intonace)
- kinetická složka (např. gestikulace, mimika)
- technika řeči (např. respirace, fonace, artikulace)

ROZHOVOR

- řada variant
- slouží k získávání informací, ke stanovení diagnózy, v poradenství a v terapii
- výhodou rozhovoru proti písemnému testu je možnost sledovat reakce zkoumané osoby, projevy neverbální komunikace a případné aktuální upřesnění nejasných míst v odpovědi
- rozhovor je možné vést volný (nestandardizovaný), podle toho, jakým směrem se vyvíjí, nebo řízený, podle předem připravených souborů otázek (standardizovaný)

- na počátku je důležité navodit pocit důvěry a uvolnění
- **VÝHODY**
 - komplexní pohled na zkoumanou skutečnost, na osobnost dotazovaného
 - součástí je i neverbální chování a pozorování dalších reakcí,
 - je obohacením zkoumané osoby, příležitost k sebepoznání
 - má čelné místo mezi psych. Metodami
- **NEVÝHODY**
 - klade značné nároky na odborné zkušenosti toho, kdo rozhovor vede
 - je to časově náročná metoda a je velmi subjektivní

PROJEKTIVNÍ METODY

- pozorovaný má široký prostor k projevení své individuality
- interpretace výsledků je mimořádně náročná

ROSCHACHOVA METODA

- Herrmann Rorschach
- série skvrn
- Čemu se podobají/co by to mohlo být?
- z odpovědí je možné poznat jak se pozorovaný cítí, na co myslívá, čím se trápí, z čeho má radost, inteligenci i tvořivost

TEST SLOVNÍCH ASOCIACÍ

- psycholog má seznam slov – čte jedno po druhém
- pozorovaný odpovídá prvním slovem, které ho napadne
- na jeho bázi je založen i detektor lži

TEST DOPLŇOVÁNÍ VĚT

- test kde se doplňuje jedno či více slov

PŘÍKLADY

- Když jsem sám...
- kamarádi mi často...
- Většina dětí ve škole...

TEST MNOHOZNAČNÝCH OBRAZŮ

- celá řada testů
- obrázky s různým obsahem

PŘÍKLADY

- Cormanův dětský test "černá nožka" – prasátko, co krmí jedno ze svých mláďat a dvě koukají – popisuje sourozenecké vztahy

KRESEBNÉ PROJEKTIVNÍ TESTY

- každou svou kresbou dáváme najevo o sobě a své situaci ve světě
- osobní malby, kresby, deníkové zápisy,

METODA VOLNÝCH ASOCIACÍ — co mě napadne (plavky-bikini-bazén-pláž...)

LABORATORNÍ A PŘIROZENÝ EXPERIMENT

- metoda experimentu umožňuje zkoumat duševní jevy v záměrně vytvořených podmínkách, na rozdíl od klasického pozorování v přirozeném prostředí
- základem je vyloučení všech rušivých faktorů – izolování předmětu
- určitý psychologický jev lze záměrně vyvolat i opakovaně, lze měnit podmínky a sledovat zda se jev objeví – v jaké formě a intenzitě (např.: přecházení na červenou)
- cílem experimentu je změnami výchozí situace způsobit změnu v chování pokusné osoby
- záměrně manipulujeme, ovládáme a kontrolujeme proměnné – navozujeme a ovládáme podmětové proměnné-nezávislé proměnné. Tyto jsou nezávislé na pokusné osobě, ale experimentátor je ovládá. Odpovědi jsou na subjektu závislé- závislé proměnné (na osobnosti, aktuálně probíhajících procesech).
- snaha zjistit, co se odehrává na základě co nejlepší znalosti vstupu a výstupu, co se děje uvnitř (black box).

LABORATORNÍ – odehrává se v umělých podmínkách (laboratoři) za pomoci různých měřících aparatur (brání ve spánku pozorují následky, dlouhodobé hladovění atd.)

PŘIROZENÝ – uskutečňuje se v přirozených podmínkách činností člověka a je prováděn tak, že zkoumaná osoba neví, že je psych. zkoumána (ve školní třídě, na letním táboře, na pracovišti, popřípadě se zkoumá člověk, který se stal invalidou, má smutek, velké štěstí apod).

- je to cenný zdroj poznatků psychologie osobnosti.
- v přirozeném exp. nebývají zásahy do přirozeného prostředí vždy výrazné

SLAVNÉ EXPERIMENTY

- **Pavlovův reflex** – I.P. Pavlov – pokusy se psy
- **Efekt přihlížejícího** – Bibb Latane, John Darley — čím více lidí je přítomno u situace, která je nebezpečná či špatná, tím spíše nezasáhnou a nepomohou
- **Stanfordský experiment** — Philip Zimbardo — uměle vytvořené vězení s rozdělenými rolemi
- **Stroopův test** — John. R. Strooper — psychologický test, dokládající, že člověk je při vykonávání nějakého úkolu snadno rozptýlen svými automatickými reakcemi a návyky
- **Aschův experiment** — Salomon Asche — 1951 Harvard — za cíl vyzkoumat

skupinový tlak na jednotlivce, o tom jak se nechají lidé ovlivnit okolí

- **Miligramův experiment** — Stanley Miligram — 1953 — do dětí pouštěli el. šoky za špatnou odpověď — zkoumaná poslušnost k autoritě (vysvětlení holokaustu)

TEST

- dotazník se většinou využívá při zkoumání určitého jevu u více osob
- obsahuje předem připravené a přesně stylizované otázky na poznání sledovaného jevu
- jeho úspěšnost záleží na těchto kritériích:
 - **Validita** (platnost) – zda test zjišťuje data, která zjišťovat má
 - **Reliabilita** (přesnost) – test musí při víceterakrátovém použití za stejných podmínek poskytovat stejné výsledky
 - **Standardizace** – možnost použít test na velkém počtu osob z pokusné skupiny stejným způsobem a za stejných podmínek
 - **Normalizace** – vytvoření jednotného způsobu vyhodnocení a zařazení výsledků

FORMULACE OTÁZEK

- **otevřené** (nestrukturované)- na otázku se čeká konkrétní odpověď, obtížné statistické zpracování, test může poskytnout osobnější výpověď o respondentovi
- **uzavřené** (strukturované)- pokusná osoba hodnotí řadu výpovědí volbou jedné z alternativ, výsledky se dobře statisticky zpracovávají, hodnocení je obvykle bodovým systémem

PROJEKTIVNÍ TEST

- nejznámější – Rorschachův test inkoustových skvrn (co v tobě skvrny vyvolávají, co konkrétně připomínají)
- zkoumané osobě se ukazují předlohy, které připouštějí různé možnosti interpretace
- do předlohy se promítají fantazie, přání, zábrany a úzkosti testované osoby
- metoda není úplně přesná – její výsledky se využívají spíše jako doplňující k jiným metodám

VÝZNAM / VYUŽITÍ PSYCH. POZNATKŮ

1. HOSPODÁŘSKÁ OBLAST (výroba, řízení) – motivace pracovníků, pracovní zatíženosti (přestávky, z hlediska únavy), vztahy mezi spolupracovníky, pracovní prostředí, vztahy k vedoucím zaměstnancům = metody řízení
2. OBLAST OBCHODU A SLUŽEB – úprava prostorů, reklamní prodejní akce (ochutnávka, slevy), parkoviště, zázemí centra, vystupování prodavačů
3. ZDRAVOTNICTVÍ – prostředí, vztah lékařů k pacientovi
4. SOUDNICTVÍ – vztah soudu k obžalovanému
5. UMĚNÍ – inspirace, estetické prostředí

ANALÝZA PRODUKTU ČINNOSTI

- tuto metodu lze použít i pro zkoumání nepřítomné i nežijící osoby
- jedná se o rozbor výsledku činnosti- př: analýza odpadkových košů, kresba rodiny, stromu, analýza dokumentu

LAICKÉ POZNÁVÁNÍ OSOBNOSTI - výhody a nevýhody

• FAKTOR ČASU

- **psycholog** pracuje se zkoumaným hodinu a více v různých dnech
- laik se s pozorovaným stýká delší dobu – pokud jde o známého, člena rodiny, spolupracovníka = stýkají se intenzivně (nasbírá mnohem více materiálu)
- Skutečnost, můžeme korigovat kolísání stavu zkoumané osoby(tělesná a duševní kondice,nálada...

• SITUACE A PROSTŘEDÍ

- **psycholog** zkoumá probanda v určité standardní situaci — ve vyšetřovně — jeho **výhodou** je, že v této situaci měl stovky(tisíce osob) může dobře **srovnávat**. – **laik** pozoruje „svého člověka“ v rozmanitých situacích(ve stresu, v pohodě, při práci X zábav, v kontaktu s lidmi různého druhu)
- často může poznat i prostředí ve kterém zkoumaný žije — pokud můžete navštívit jeho byt a víme čeho si všímat získáme cennější materiál, než poskytnout psychologické testy.

- **FAKTOR VZTAHU**

- osobní vztah k druhému člověku bývá pro jeho poznání nevýhodou — např. pokud jsme s ním ve složitém, ambivalentním nebo konfliktním vztahu=pak je nebezpečí, že se uplatní zkreslující faktory=kognitivní disonance=zabrání nám vidět jeho vlastnosti objektivně.
- Naopak jestli je vztah klidný a harmonický — jestliže nám na druhém záleží, snažíme se současně s jeho poznáváním něco dobrého pro něj udělat, pak nám to otevírá oči pro jeho slabé a silné stránky a jeho možnosti pozitivního vývoje.

ZÁSADY LAICKÉHO PSYCHOLOGICKÉHO POZNÁVÁNÍ

- **Péče o základní poznávací nástroj- vlastní osobu.** =osobní vyrovnanost, sebeúcta, klidná jistota vlastní hodnotou, pozitivní vztah k druhým všeobecně, znalost svých nedostatků a slabin.
- **Pečlivé sbírání informací a jejich záznam-** jde i důkladné poznání je třeba zaznamenávat pozorně jevy, pokud možno delší dobu a zamýšlet se nad nimi.
- **Umění naslouchat-** základem je opravdový zájem o druhého člověka, bez nemístné zvědavosti. záleží na zkušenosti z předcházejících rozhovorů a na vlastní životní zkušenosti.
- **Umění usuzovat-** je uvedena řada pojmů k popisu člověka, snažíme poznat i pochopit to co právě prožívá, cítí a zamýšlí.- tyto pojmy užíváme k vytváření hypotéz o člověku, kterého studujeme a snažíme se tyto hypotézy ověřovat.